

Ks. Krzysztof Orzeszyna

WIKARIUSZ GENERALNY A WIKARIUSZ BISKUPI

I. Wprowadzenie

Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, promulgowany przez papieża Jana Pawła II dnia 25 stycznia 1983 r., upoważnia biskupa diecezjalnego do powoływania nowych współpracowników w Kościele partykularnym w formie wikariuszy biskupich. Biskup diecezjalny może zatem powołać oprócz wikariusza generalnego także wikariusza biskupiego. Zrównanie pozycji prawnej wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego domaga się dokładnego określenia ich władzy, aby uniknąć między tymi organami władzy zwyczajnej zastępczej niepotrzebnych napięć i dublowania kompetencji.

II. Natura władzy wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego

Władza wikariusza biskupiego jest taka sama, jak władza wikariusza generalnego, to znaczy—zwyczajna zastępcza. Władza wikariusza generalnego jest zwyczajna, czyli wypływa z powierzonego urzędu w granicach określonych przez normy prawne. Władza ta jest zastępcza, gdyż sprawuje on ją nie we własnym imieniu, ale w imieniu biskupa diecezjalnego i w ścisłej z nim łączności.¹ Kanon 480 ilustruje wymownie co znaczy władza zwyczajna zastępcza. Jest to władza wykonywana w imieniu kogoś innego. Trzeba odnotować, że wikariusz biskupi musi referować to, co zrobił lub co zamierza wykonać biskupowi diecezjalnemu a nie wikariuszowi generalnemu. Co więcej, wikariusze generalni i wikariusze biskupi

¹ J. Krukowski, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 87.

nie mogą nigdy działać wbrew woli biskupa diecezjalnego². Natura władzy wikariuszy zmusza do bliższego określenia relacji jakie zachodzą między tymi dwoma urzędami.

III. Zakres władzy wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego

Trzeba podkreślić, że między wikariuszem generalnym a wikariuszem biskupim nie ma zależności, ale równorzędność. Oczywiście można to wnioskować z natury ich władzy: obaj zależą od biskupa diecezjalnego. Różnica w kompetencjach może zachodzić ze względu na kryterium terytorialne, rzeczowe lub personalne.

1. Zakres władzy wikariusza generalnego

Władza wikariusza generalnego ma obejmować terytorium całej diecezji. Kryterium podziału kompetencji kilku wikariuszy generalnych w tej samej diecezji nie może więc być czynnik terytorialny, ale personalny lub rzeczowy.

Zawężenie kompetencji wikariusza generalnego przez biskupa diecezjalnego, może nastąpić w samym akcie nominacji lub później. Biskup diecezjalny nie powinien jednak zbyt zawęzić kompetencji wikariusza generalnego, aby nie doprowadzić do przekształcenia władzy zwyczajnej we władzę delegowaną do poszczególnych przypadków³.

² R. Pagé, *Les Eglises particulières. Leurs structures de gouvernement selon le Code de droit canonique de 1983*, t. I, Montréal 1985, s. 94; A. Perez Diaz, *Los vicarios generales y episcopales en el Derecho Canónico actual*, Roma 1996, s. 268.

³ D. Bouix, *Tractatus de judiciis ecclesiasticis ubi et vicario generali episcopi*, Parisii 1866, t. I, wyd. II, s. 349-454; F. M. Cappello, *De visitatione SS. Liminum et dioeceseon ac de relatione S. Sedi exhibenda. Commentarium in decretum „A remotissima Ecclesiae aetate” iussu Pii X*, Romae 1912, s. 336; E. Fournier, *Les origines du vicaire général. Etude d'histoire et de Droit Canon*, Paris 1922, s. 127; również tego samego autora: *L'origine du vicaire général et des autres membres de la curie diocésaine*, Paris 1940, s. 359-360; V. de Paolis, *De Vicario Episcopali secundum decretum Conc. Oecum. Vatic. II „Christus Dominus”*, *Periodica de re morali canonica liturgica*, t. LVI, 1967, s. 319-320.

2. Zakres władzy wikariusza biskupiego

Władza wikariusza biskupiego może być zawężona tylko do części diecezji bądź do określonej kategorii osób lub spraw.

1). Zakres władzy wikariusza biskupiego może być ograniczony do części diecezji, np. do terytorium kilku dekanatów w diecezji;

2). Kompetencje wikariusza biskupiego mogą być ograniczone do wiernych wchodzących w skład danego Kościoła partykularnego⁴.

3). Kompetencje wikariusza biskupiego mogą być ograniczone określoną dziedziną powierzonych spraw. Zazwyczaj kryteria terytorialne i personalne są stosowane łącznie z kryterium rzeczowym⁵.

Zdaniem E. Szafrrowskiego wyliczenie okoliczności, kiedy można ustanowić wikariusza biskupiego jest jedynie przykładowe. Mianowanie wikariusza biskupiego jest tylko jedną z możliwości rozwiązania sprawy. Z tej racji, wiele w tym wypadku zależy od konkretnych warunków w danej diecezji oraz od biskupa, który może wybrać takie lub inne rozwiązanie⁶.

Precyzyjność w określaniu kompetencji lub zadań jest warunkiem prawidłowego ich funkcjonowania, zapobiega powstawaniu konfliktów kompetencyjnych i gwarantuje efektywność rezultatów ich działalności⁷.

Zdaniem J. Sanchez y Sanchez te trzy kategorie kompetencji wikariusza biskupiego wymienione w kan. 476 funkcjonują już w wielu diecezjach. Rezultat prac wikariuszy w tych dziedzinach jest bardzo różny. Coraz częściej zakres władzy wikariusza biskupiego w odniesieniu do określonej części terytorium jest poszerzany o inny zakres spraw⁸. Natura urzędu wikariusza biskupiego nakłada na niego więzy zależności od biskupa

⁴ Kan. 383 §2.

Jeśli biskup diecezjalny ma w swojej diecezji wiernych odmiennego obrządku, niech stara się zaradzić ich duchowym potrzebom przez posługę kapłanów lub tworzenie parafii obrządkowych czy przez wikariusza biskupiego.

⁵ J. Krukowski, *Struktura kurii diecezjalnej według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, Kościół i Prawo*, t. VI, Lublin 1989, s. 47.

⁶ E. Szafrrowski, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1977, s. 72.

⁷ J. Krukowski, *Struktura kurii diecezjalnej...*, art. cyt., s. 47; tenże, *Administracja w Kościele...*, dz. cyt., s. 89-90.

⁸ J. Sanchez y Sanchez, *Commentateur de l'Université de Salamanque*, livre II, can. 469-514, w: *Code de Droit Canonique annoté*, red. L. de Echeverria, Paris 1989.

diecezjalnego⁹, który w każdym momencie może przejąć sprawy rozpoczęte przez wikariusza. Ta zależność nie dotyczy jedynie administracji lecz także wstępnych decyzji, które mają być zgodne z intencją i wolą ich biskupa¹⁰.

IV. Relacje między wikariuszem generalnym a wikariuszem biskupim

Problematyka relacji między wikariuszem generalnym a wikariuszem biskupim w sposób konkretny wyartykułowana została w kan. 65, §2¹¹.

1. Decyzja prawodawcy kodeksowego

W myśl tego kanonu łaska odmówiona przez jednego z wikariuszów biskupa nie może być ważnie udzielona przez innego wikariusza tego biskupa. Mamy tu ekwiwalentne władze, każdego z wikariuszy w swojej domenie. Ekwiwalencja tych władz została potwierdzona wystarczająco jasno — nie istnieje żaden rekurs od wikariusza biskupiego do wikariusza generalnego i odwrotnie. Oczywiście zgoda na łaskę wyrażona przez jednego może być odmówiona przez innego.

W kwestii relacji między wikariuszami a biskupem diecezjalnym ten sam kan. 65, §3¹² stanowi, że łaska odmówiona przez wikariuszy a następnie otrzymana od biskupa diecezjalnego bez wzmianki o odmowie jest nieważna.

W rzeczywistości chodzi tu o uregulowanie prawa do rekursu do biskupa diecezjalnego od decyzji podjętych przez jednego czy drugiego z jego

⁹ Kan. 480.

¹⁰ J. I. Arrieta, *Commenti ai canoni 129–196 e 412–514*, w: *Codice di Diritto Canonico, Edizione bilingue commentata*, red. P. Lombardía, J. I. Arrieta, t. I, Roma 1986, s. 375; J. Sanchez y Sanchez, *La nueva curia diocesana, Lex Ecclesiae*, Salamanca 1972, s. 331.

¹¹ Kan. 65, §2.

Łaski nie udzielonej przez wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego, nie może ważnie udzielić inny wikariusz tegoż biskupa, nawet po rozważeniu racji, dla których poprzedni wikariusz jej odmówił.

¹² Kan. 65, §3.

Bez powiadomienia o odmowie biskup diecezjalny nieważnie udziela łaski, której uprzednio odmówił wikariusz generalny lub wikariusz biskupi. Natomiast po odmowie łaski przez biskupa diecezjalnego wikariusz generalny lub wikariusz biskupi nie może jej ważnie udzielić bez zgody biskupa nawet po zawiadomieniu o odmowie.

wikariuszy. Należy tu odnotować, że warunkiem ważności decyzji biskupa, jeśli wcześniej była odmowa ze strony jego wikariusza, jest "powiadomienie o odmowie" a nie raczej dlaczego odmówił. W rzeczywistości jeśli prawo wydaje się wiązać biskupa decyzjami jego wikariuszy to dlatego, że są oni zawsze zobowiązani działać w jego imieniu. Jeśli został poinformowany o odmowie, może ważnie udzielić łaski, gdy uzna to za właściwe. Biskup diecezjalny, nawet jeśli nie jest zobowiązany do tego przez prawo zwykle zapyta o przyczynę odmowy.

Inną kwestią jest czy łaska przyznana przez jednego z wikariuszy biskupa może być przez biskupa diecezjalnego odmówiona. W zasadzie tak, ale powinno to następować w wyjątkowych sytuacjach: gdy zachodzą poważne racje, bądź też chodzi o ignorancję ze strony wikariusza, który przyznał łaskę lub, gdy przekroczył swoje uprawnienia¹³.

W tym samym paragrafie w zdaniu ostatnim czytamy: „po odmowie łaski przez biskupa diecezjalnego wikariusz generalny lub wikariusz biskupi nie może jej ważnie udzielić bez zgody biskupa nawet po zawiadomieniu o odmowie”. Stwierdzenie to wydaje się całkowicie uzasadnione, ponieważ nie mogą oni działać przeciwko woli i myśli biskupa.

2. Decyzja biskupa diecezjalnego

Powstaje tutaj problem czy kompetencja wikariusza generalnego jest kumulatywna, czy też nie, z kompetencją wikariusza biskupiego w materii, dla której został ustanowiony. Wydaje się, że prawodawca kodeksowy nie chciał przez ustanowienie urzędu wikariusza biskupiego modyfikować władzy, którą prawo łączy z urzędem wikariusza generalnego. Zatem, aby kompetencje wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego wzajemnie się nie wykluczały konieczna jest decyzja biskupa diecezjalnego, który może ustanowić pierwszeństwo załatwiania spraw, lub zarezerwować sobie konkretne przypadki¹⁴.

Wydaje się, że wikariusz biskupi w powierzonych mu materii powinien odpowiadać tylko przed biskupem diecezjalnym. Ale jest też możliwa

¹³ R. Pagé, *Les Eglises particulières...*, dz. cyt., s. 94.

¹⁴ J. I. Arrieta, *Diritto dell'organizzazione Ecclesiastica*, Milano 1997, s. 408-409.

interpretacja, według której wikariusz generalny może tu działać. Redakcja kanonu nie daje dokładnej odpowiedzi¹⁵.

Z punktu widzenia dobrej administracji wydawałoby się korzystne, aby unikać dublowania kompetencji i żeby wikariusz biskupi był odpowiedzialny jedynie przed biskupem diecezjalnym. Przy rozwiązaniu problemu w ten sposób może pojawić się jednak niebezpieczeństwo pozbawienia wikariusza generalnego istoty władzy przewidzianej przez KPK. W każdym razie sens kanonu nie jest całkowicie jasny i pozwala utrzymywać różne punkty widzenia. Z tego właśnie powodu wydaje się konieczne, żeby kompetencje poszczególnych wikariuszy dokładnie określono w prawie partykularnym¹⁶.

Ważną różnicę między wikariuszem generalnym a wikariuszem biskupim należy upatrywać w tym, że w odniesieniu do wikariusza biskupiego zakres kompetencji i władza pokrywają się tak, iż poza zakresem swojej kompetencji działa on nieważnie. Nie dotyczy to w sposób bezwzględny wikariusza generalnego. Dopóki wikariusz generalny w zakresie ogólnej administracji nie ingeruje w dziedziny, które na mocy prawa czy też specjalnego zlecenia zastrzeżone są biskupowi diecezjalnemu, działa ważnie, i to nawet wtedy, gdy w sposób niedozwolony naruszyłby zakres kompetencji wikariusza biskupiego. Jest to skutek zróżnicowanego sformułowania paragrafów 1 i 2 kan. 479 w odniesieniu do przypadków wyjątkowych¹⁷.

W myśl §1 władza „zarezerwowania spraw” przysługuje jedynie biskupowi diecezjalnemu, stąd wikariusz generalny na mocy urzędu nie posiada w tych sprawach żadnej władzy. Stosownie do §2 władza wikariusza biskupiego wymaga pozytywnego bliższego określenia zakresu kompetencji, dlatego też rezerwacja jest możliwa nie tylko na rzecz biskupa diecezjalnego, lecz także wikariusza generalnego¹⁸.

¹⁵ J. I. Arrieta, *Commentaires aux canons 129-196 i 412-514*, w *Code de Droit Canonique*, Edition bilingue et annotée, red. E. Caparros, M. Thériault, J. Thorn, Montréal 1990, s. 307–308.

¹⁶ J. I. Arrieta, *Commenti...*, dz. cyt., s. 373–374.

¹⁷ W. Aymans, *Biskupia posługa rządzenia Kościołem partykularnym. O władzy biskupiej i jej wykonywaniu w świetle KPK*, Kościół i Prawo, t. VI, Lublin 1989, s. 35.

¹⁸ H. Müller, *Die Diözesankurie*, w: *Grundriss des nachkonziliaren Kirchenrechts*, red. J. Listl, H. Müller, H. Schmitz, Regensburg 1980, s. 291–292.

„Z wyłączeniem tych spraw, które biskup zarezerwował sobie albo wikariuszowi generalnemu, albo do których prawo domaga się specjalnego mandatu”.

Wikariusz biskupi w dziedzinie swoich kompetencji może być ograniczony w wykonywaniu pewnych spraw tak, jak wikariusz generalny. Ale jest pewna różnica. Pewne sprawy, których biskup diecezjalny nie pozwala wykonać wikariuszowi generalnemu, rezerwuje sobie a nie wikariuszowi biskupiemu. Tymczasem te sprawy, których nie pozwolił wykonać wikariuszowi biskupiemu, może zarezerwować sobie lub swojemu wikariuszowi generalnemu, ale nie innemu wikariuszowi biskupiemu¹⁹. Oczywiście z racji koordynacji zadań biskup diecezjalny może pozwolić wikariuszowi biskupiemu określonego terytorium wykonać sprawy, które powinny być normalnie wykonane przez innego wikariusza biskupiego, ale bez radykalnego odjęcia władzy temu ostatniemu, którą dało mu prawo.

3. Rada biskupia

Zrównanie pozycji prawnej wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego powoduje, że biskup diecezjalny znów musi osobiście działać w ważnej sprawie, w której pierwotnie działał wikariusz generalny, czyli w zakresie koordynacji ogólnej administracji.

Wydaje się, że rada biskupia może być doskonałym środkiem dla biskupa w koordynacji działalności pastoralnej swoich wikariuszy generalnych i wikariuszy biskupich. W ten sposób biskup diecezjalny może w lepszy sposób realizować cele, które proponuje mu prawo²⁰.

Jest bardzo interesujące, co należy podkreślić, że wszyscy członkowie rady biskupiej posiadają władzę zwyczajną, ale w radzie nie wykonują władzy kolegialnej. Niemniej można przyjąć, że wszyscy oni współpracują w wykonywaniu władzy i poszukiwaniu wspólnych rozwiązań. Rozwiązania te mają tylko wtedy wartość prawną, gdy biskup diecezjalny przyjmie je jako swoje. W rzeczywistości bowiem tylko on ma władzę własną w diecezji²¹.

¹⁹ A. Viana, *Las relaciones jurídicas entre el vicario general y los vicarios episcopales*, REDC, 45(1988), s. 260.

²⁰ R. Pagé, *Les Eglises Particulières...*, dz. cyt., s. 73.

²¹ J. Sanchez y Sanchez, *Commentateur de l'Université de Salamanque*, livre II, can. 469-514, w: *Code de Droit Canonique annoté*, red. L. de Echeverria, Paris

V. Zakończenie

Urząd wikariusza biskupiego jest w prawie zrównany z urzędem wikariusza generalnego. Między wikariuszem generalnym a wikariuszem biskupim zachodzi równość tego typu, że zarówno jeden, jak drugi są wikariuszami biskupa diecezjalnego. Równość ta wynika z natury obu tych władz. Powstaje tutaj problem kompetencji kumulatywnej wikariusza generalnego, który posiada władzę zwyczajną w całej diecezji z kompetencją wikariusza biskupiego w materii, dla której został ustanowiony. Wydaje się, że prawodawca kodeksowy nie chciał modyfikować władzy, którą prawo przyznaje wikariuszowi generalnemu. Zatem, aby kompetencje wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego wzajemnie się nie wykluczały konieczna jest decyzja biskupa diecezjalnego, który może ustanowić pierwszeństwo załatwiania spraw, lub zarezerwować sobie konkretne przypadki. Między wikariuszem generalnym i wikariuszem biskupim nie ma zależności służbowej, bowiem koordynacja zadań wikariuszy należy do biskupa diecezjalnego.

Nowe rozwiązanie z jednej strony zapewnia jedność władzy w Kościele partykularnym a z drugiej strony zapewnia skuteczność działań pasterskich poprzez dekoncentrację władzy biskupa diecezjalnego, konieczną po to, aby autorytet biskupi funkcjonował dla rzeczywistego dobra wiernych. Należy zatem sądzić, iż ilekroć będzie tego domagał się właściwy zarząd diecezją, biskup diecezjalny skorzysta z pomocy tego rodzaju współpracownika – wikariusza biskupiego, którego oferuje mu prawodawca kodeksowy.